

47. Zabolotniuk, V. (2017). Ukrainian Military-Sanitary Mission for the Affairs of the Captives in Germany (1918-1920). *Military Scientific Bulletin*. Issue 28. Lviv (NASA): 21-33 (ukr).
48. Myronets, Nina (2004). *Book-handwriting collection of Baron F. R. Shteynchel: formation, content, fate* Abstract of thesis for the degree of candidate of historical sciences in specialty: 07.00.08. *National Academy of Sciences of Ukraine*, Kyiv, 18 p.
49. Voronkova, T. I. (2003). Steingel Fedir Rudolfovych In: *Personal archival funds of the Institute of Manuscripts: Guide* National. b-ka Ukraine them. VI VernadskyKyiv: 602-605 pp.
50. Milow, Caroline (2002). The Ukrainian question 1917-1923 in the field of tension of European diplomacy. *Diss. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden Broschiert*, 570 p. (germ).
51. Borowsky, P. (1970). German Ukraine Politics 1918 with special attention to economic issues. Lubeck (germ).
52. Fedenko, P. (1923). The Nazi and social Befreiungskampf of Ukraine. Berlin (germ).
53. Heyer, F. (1953). The Orthodox Church in Ukraine from 1917 to 1945. Munich (germ).
54. Kerstin, S. (2010). Jobst: Geschichte der Ukraine, Stuttgart, available at: <https://www.amazon.de/Geschichte-Ukraine-Reclams-Universal-Bibliothek-Kerstin/dp/3150193206> (germ).
55. Frank, Grelka (2006). Die ukrainische Nationalbewegung unter deutscher Besatzungsherrschaft 1918 und 1941/42. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 507 p., available at: <https://www.perlentaucher.de/buch/frank-grelka/die-ukrainische-nationalbewegung-unter-deutscher-besatzungsherrschaft-1918-und-1941-42.html> (germ).

© *Заболотнюк Володимир*
Надійшла до редакції 06.12.2017

УДК 351.746.1(477)(092)"1945"
DOI: 10.21847/1728-9343.2017.6(152).122346

ЛЕВИК БОГДАН,

*доктор історичних наук, доцент кафедри історії, музеєзнавства та культури,
Національний університет "Львівська політехніка"*

ВОЛОДИМИР БУЖИНСЬКИЙ, НАУКОВЕЦЬ ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ, у матеріалах НКДБ за січень-липень 1945 р.

Стаття продовжує серію публікацій про вчених Львівської політехніки, репресованих радянською владою за надуманими звинуваченнями в 1944-1945 роках. Розглянуто перебіг слідчої справи № 1271 (архівний номер П-2284) Бужинського Володимира Мар'яновича, доктора технічних наук, завідувача кафедри опору матеріалів та гідромеханіки Львівського політехнічного інституту. Поряд з аналізом документів слідчої справи наведені маловідомі й невідомі факти з життя професора, його ставлення до роботи у вищому навчальному закладі та мотиви, якими він керувався, працюючи у виші за німецької окупації. Показано, що скасування звинувачень щодо вченого пов'язано не стільки з доведенням його невинуватості, скільки зі зміною політики радянської влади щодо поляків, яких вона примусила покинути Львів за програмою репатріації на підставі "Угоди про взаємний обмін населенням у прикордонних районах" 1944 року.

Ключові слова: Львівський політехнічний інститут; репресовані вчені; Бужинський Володимир Мар'янович.

Постановка проблеми. Наприкінці Другої світової війни, коли поразка гітлерівської Німеччини вже була очевидною, перед країнами антигітлерівської коаліції - СРСР, Великобританією та США - постало питання про поділ зон впливу на звільнених від німецької окупації землях Європи.

Доля Львова і Галичини викликала особливі дискусії серед представників основних політичних гравців світу. Попри спротив більшості польських лідерів громадської думки того часу [1] та за мовчазної згоди Великобританії, яка надала Польщі гарантії недоторкан-

ності ще 31 березня 1939 року, Львів залишився у складі СРСР (до якого він увійшов у 1939 році згідно з пактом Молотова-Ріббентропа), упродовж 1946 року його покинула більшість поляків, що населяли це місто.

Але до того, як офіційне рішення про обмін населенням¹ набрало сили на місцях, а міські жителі усвідомили всі небезпеки й загрози від нового радянсько-

¹ Мається на увазі "Угода про взаємний обмін населенням у прикордонних районах", підписана в 1944 році між урядами УРСР і Польської Республіки (прим. ред.)

го режиму, багато поляків-львів'ян зазнали жорстоких репресій та звинувачень у співпраці з німецькою окупаційною владою часто лише за те, що мали власну позицію щодо подій навколо та по-своєму оцінювали осіб, які встановлювали новий порядок життя в їхньому рідному місті. Серед таких поляків було багато відомих особистостей, які своїми талантами та невтомною працею примножували славу Львова, - учених, митців, громадських діячів та й просто майстрів своєї справи.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Про умови й характерні особливості діяльності університетської інтелігенції Західної України в 1944-1945 рр. існують узагальнювальні історичні праці І. Г. Біласа [2], О. М. Голубця [3], О. Луцького [4] та інших дослідників. Більш конкретно про репресивні акції сталінського тоталітарного режиму проти західноукраїнської інтелігенції можна дізнатися з робіт Р. Попп [5], Л. І. Крушельницької [6], С. Д. Сворака [7-8]. Долучаючись до дослідження цієї теми, нашу попередню публікацію [9] ми присвятили видатному науковцю, фундатору загальної електромеханіки Станіславу Фризе, зокрема аналізу його слідчої справи в НКВС. Сьогодні, засновуючись на матеріалах Галузевого державного архіву Служби безпеки України, можемо відтворити обставини слідства щодо іншого відомого львівського вченого - Володимира Бужинського, професора Львівської політехніки, фахівця з опору матеріалів та гідромеханіки. Це і є **метою** статті.

Виклад основного матеріалу.

Довідка [10-12]: *Бужинський Володимир Мар'янович народився 29 квітня 1900 р. у м. Перемишль в польській родині вчителя гімназії. 1918 р. він закінчив гімназію імені Словацького в Перемишлі, де отримав атестат зрілості. 1919 р. вступив на факультет дорожнього й водного будівництва Львівської політехніки, який із відзнакою закінчив у 1925 р., отримавши диплом інженера. 1928 р. захистив у цьому ж вищій дисертацію на тему: "Огляд гіпотез опору" й отримав звання доктора технічних наук. Наукову роботу розпочав ще студентом, у період 1922-1930 рр. виконував обов'язки асистента при кафедрі механіки. З листопада 1928 р. до березня 1929 р. був відряджений за кордон до університету в м. Геттінген (Німеччина) та політехнічний інститут у Цюріху (Швейцарія) з метою поглиблення кваліфікаційних знань в галузі математики й теоретичної механіки. З 1928 р. почав читати лекції в Політехніці з механіки й опору матеріалів. 1930 р. був призначений на посаду виконуючого обов'язки професора. 1933 р. на основі захищеної дисертації (габілітаційна робота) "Розкладання потенціалу пружності" отримав звання доцента в галузі механіки. 1934 р. став завідувачем кафедри опору матеріалів, а 1938 р. виконував обов'язки декана енергомашинобудівного факультету. 1939 р. обраний членом Академії технічних наук у Варшаві. За радянської влади був призначений заступником директора інституту, одночасно залишаючись завідувати кафедрами опору матеріалів та гідромеханіки.*

Серед наукових здобутків - 20 праць і 15 рецензій, курс лекцій з технічної механіки й опору матеріалів. Поряд із науковою роботою займався практичною інженерією в галузі геодезичних вимірювань земляних робіт, побудови доріг, мостів та тунелів. Був експертом при спорудженні дамб на р. Сола та р. Дунаєць (нині територія Польщі). Виступав проектантом мостів, у тому числі найбільшого в Польщі залізобетонного на р. Сола. Останніми його роботами були розрахунки й проект залізобетонних каркасів

нових приміщень Політехніки. До політичних партій не належав.

Проживав із сім'єю в м. Львові по вул. Словацького, 4, кв. 3, навпроти головної пошти міста.

Дружина - Бужинська-Валькович Ірина Станіславівна, 1904 р. н. Син Мацей (Матик) 1929 р. н. та Яцки 1931 р. н. Сестра Зофія 1898 р. н. та Марія, 1902 р. н. обидві проживали в Перемишлі, нині територія Польщі.

З липня 1944 р. до Львова прийшла радянська влада, з нею прийшли і її каральні органи - НКДБ, завдання яких було знищення ворогів радянської системи - свідомих патріотів - українців та поляків. Після ліквідації керівників та членів підпільної націоналістичної польської Армії Крайової, дійшла черга і до самих поляків, які проявляли патріотичні почуття. Під підозрою потрапили ті, хто співпрацював з німецькою окупаційною владою. Серед них були викладачі-поляки Львівського політехнічного інституту (ЛПІ), які з квітня 1942 до липня 1944 року працювали на вищих технічних курсах. Фахові курси різних спеціальностей були створені у Львові на базі колишніх вищих навчальних закладів для підготовки середньої ланки спеціалістів у промисловості, рільництві, лісовому господарстві, медицині. Вищі навчальні заклади були закриті й не працювали. Німецька влада вважала зайвим готувати спеціалістів вищої кваліфікації з середовища поляків та українців.

22 грудня 1944 р. начальник УНКДБ по Львівській області підписав ряд ордерів на арешт та обшук квартир львівських професорів-поляків. Арешти розпочалися з 3 січня. Серед заарештованих був і професор Володимир Мар'янович Бужинський, завідувач кафедри опору матеріалів Львівського політехнічного інституту.

Слідча справа № 1271 з грифом "Зберігати довечно" розпочата 3 січня 1945 р. На сьогодні справа носить архівний № П-2284. На титульному аркуші позначено й дату її закриття 12 травня 1945 р. Обсяг справи лише 49 аркушів. Основний слідчий у справі Юдаков. Крім нього, процесуальні документи у справі оформляли слідчі Солоп, Ахов, Горохов, Ледньов [11].

З первинних матеріалів УНКДБ по Львівській області дізнаємося, що В. М. Бужинський висловлювався проти радянської влади, схилиючись до її тимчасовості, хвалив воїнів Армії Крайової як найбільш організовану частину польського населення міста, під час німецької окупації 1942-1944 рр. був одним із керівників фахових курсів, а саме: заступником директора [Там само]. Це стало причиною його арешту.

Ще до арешту, з 6 вересня до 16 жовтня 1944 р. за вказівкою професора Бужинського доцент кафедри опору матеріалів Януш Кароль Королевич оформив відпустку з метою перевезення наукових книг та підручників з опору матеріалів із бібліотеки ЛПІ в польське місто Перемишль і Ланцут (однак цей епізод не був відомий радянським органам і директору Політехніки С. Ямпольському).

Як уже зазначалось вище, ордер на його арешт і обшук був підписаний 22 грудня 1944 р., а в день арешту, 3 січня 1945 р. у квартирі Бужинського оперативники провели обшук. Описали посуд, особисті документи, друкарську машинку. На ім'я Бужинського Володимира знайшли тимчасове посвідчення 1/8619, військовий квиток, паспорт № 693399, 1500 руб., золотий годинник [Там само].

10 січня слідчий НКВС Ледньов виніс постанову на арешт Бужинського. Слідство інкримінувало йому саботаж, антирадянську пропаганду та агітацію, що відповідало злочинам, передбаченим ст. 54-10, ч. 2 Кримі-

нального кодексу УРСР (антирадянська пропаганда та агітація). Досить тяжка стаття, за якою можна було отримати до 25 років виправних таборів.

13 січня з 16.00 до 17.00 відбувся перший допит [Там само], який провів молодший лейтенант держбезпеки Горохов. На допиті встановили, що Бужинський - підпоручик польської армії, офіцер запасу 2 категорії. У період 1920-1925 рр. навчався у Львівському політехнічному інституті на інженерно-дорожньому факультеті. 1925 р. отримав звання інженера дорожнього будівництва. Залишився на науково-викладацьку роботу у Політехніці, де пропрацював до 1929 р. асистентом при кафедрі теоретичної механіки й опору матеріалів. У період 1929-1939 рр. - заступник завідувача кафедри опору матеріалів, а з 1939 р. - завідувач кафедри до моменту арешту, 3 січня 1945 р. Під час німецької окупації з червня 1941 р. і до березня 1942 р. працював десятником на будівництві житлових будинків. 3 травня 1942 р. за вказівкою німецького магістра почав працювати на технічних фахових курсах, створених на базі ЛПІ.

24 січня 1945 р. справу до свого провадження прийняв капітан держбезпеки начальник 3 відділення 2 відділу УНКДБ по Львівській області Ахов, який повторно інкримінував Бужинському скоєння злочину відповідно до ст. 54-10 ч. 2 КК УРСР [Там само].

29 січня 1945 р. обласний прокурор затвердив постанову про міру запобіжного заходу: тримання під вартою у внутрішній тюрмі УНКДБ, хоча Бужинський знаходився в тюрмі з 3 січня.

2 лютого 1945 р. о 1 год. 30 хв. розпочався нічний допит, який тривав до 5 год. 30 хв. ранку. Допитував сам начальник 3 відділення капітан Ахов. Спочатку попросив назвати знайомих у Львові. Серед яких Бужинський назвав професора університету Орлича, з яким разом вчився у Цюриху. Повідомив, що під час навчання в Політехніці 1920-1921 рр. був членом студентської організації "Братська допомога", яка займалась наданням матеріальної допомоги студентам, згодом входив до "Союзу студентів дорожньо-водного факультету", який займався науковою роботою. 1925 р. був головою цього союзу. Основним завданням цієї організації було пошук майбутньої виробничої практики для студентів-політехніків. Політичних студентських організацій у цей час у Політехніці не було, бо вони були заборонені статутом. 1920 р. в період з травня до жовтня проходив службу в польській армії в саперних військах, був учасником польсько-радянської війни в районі м. Тернополя. Мав звання рядового. 1918 р. його знову призвали до армії на 3 місяці в Перемишлі, де отримав військове звання підпоручика запасу. Брав участь в обороні м. Перемишля 1918 р. від українських військ. У грудні 1920 р. був направлений в Сілезію в м. Забже від польського військового міністерства в розпорядження польського плєбісцитного бюро для агітації населення і збору статистичних даних. Туди прибув по закордонному паспорту. Спочатку був секретарем бюро. У 1919-1921 рр. в Сілезії поляки підняли три повстання проти Веймарської республіки, маючи на меті отримати німецькі території для Другої Речі Посполитої. У цей період Бужинський був ад'ютантом при командирі батальйону. У червні 1921 р. конфлікт вичерпався, Бужинський знову повернувся до Львова.

7 лютого Ахов допитав свідка у справі Джумало Марію Петрівну, керуючу справами Львівської політехніки та завідувачку студентської канцелярії. Під час окупації з перервами вона працювала на технічних фахових курсах. Вона дала свідчення, що в перші дні окупації комісаром Політехніки був призначений професор Євген

Перхорович. За розмовами було чути, що його на цю посаду призначив львівський бургомістр Юрій Іванович Полянський. Є. Перхорович був комісаром усього три тижні. Його замінив німець Бьодефельд, заступниками були професори Євген Перхорович і професор Сухарда. Улітку директором технічних фахових курсів став німець Бак (Бек), його у свою чергу змінив німець Вінтельфельд, який перебував на цій посаді до весни 1944 р., коли німецькі війська почали покидати місто. Виїжджаючи зі Львова, директор курсів Вінтельфельд залишив по собі виконуючим обов'язки проф. В. Бужинського. 5 квітня 1944 р. за розпорядженням № 777 директора курсів Вітерфельда В. Бужинського було призначено виконувачем обов'язки директора вищих технічних курсів. Секретаркою Вінтельфельда була німкеня Людвіга Йоганна, вона вела всі офіційні справи вищих технічних курсів. Проф. Володимир Бужинський керував навчальною частиною. Професори Є. Перхорович і В. Бужинський вважались найбільш близькими німецькими радниками. 1944 р. Є. Перхорович виїхав до Кракова. Секретаркою-машиністкою курсів була також пані Косовська. Архіваріусом Калецький, одночасно він вів протоколи й реєстрацію документів.

Перед відходом німців зі Львова, починаючи з квітня 1944 р. у Політехніці почали демонтувати цінне обладнання для вивезення в Німеччину. Ці роботи проводились під керівництвом інженера Міллера. Саме він відповідав за демонтаж, пакування й відправку навчального й виробничого обладнання до Німеччини. Професор Бекура (Бакура) теж був причетний до вивезення обладнання з Львівської політехніки, згодом він виїхав з міста разом з окупантами. У лютому-квітні 1944 р. демонтажем та завантаженням обладнання займався Сподар. Свідками, які це підтверджували, були працівники ЛПІ Р. С. Курендиш, Н. Джумала, Дуба, Семиловський, В. А. Ауліх, С. М. Ямпольський.

19 лютого 1945 р. слідчий, начальник 3 відділення 2 відділу капітан держбезпеки Ахов висунув Бужинському звинувачення за ст. 54-3 (зносини з іноземною державою з ворожою метою) та 54-10 ч. 2 КК УРСР. Цю постанову 21 лютого затвердив начальник 2 відділу підполковник держбезпеки Алексєєв.

У зв'язку з відрядженням капітана Ахова зі Львова в період 17-21 лютого 1945 р. кримінальну справу у відношенні В. М. Бужинського передали в слідче відділення, де з неї зняли копію для відділу "А" УНКДБ.

13 березня справу до свого провадження прийняв старший слідчий, лейтенант держбезпеки Юдаков. Згоду на передачу письмово підтвердив начальник 1 відділення старший лейтенант Солоп (після звільнення з органів залишився проживати у Львові).

15 березня 1945 р. слідчий Юдаков наклав арешт на майно (запізніла слідча дія).

22 березня Юдаков висунув звинувачення і передопитав Бужинського вже в ролі обвинуваченого - такі на той час були процесуальні вимоги. Професор Бужинський залишався на позиції не визнавати себе винним. У цю ніч допит тривав з 22 год. 30 хв. до 2 год. 30 хв. 23 березня. На допиті В. М. Бужинський називає німця Теодора Бьодефельда директором вищих технічних курсів. На німецьких курсах В. М. Бужинський був спочатку просто професором механіки, а через три місяці став начальником технічного відділу/факультету. Професор Бужинський показав, що на технічних курсах навчалися тільки два німці, решта були поляки, тому викладання велось польською мовою. Українців на курсах майже не було, бо галицька молодь масово записувалась добровольцями в дивізію Ваффен СС "Галичина". 3 квітня 1944 р., після відходу німців з міста, Бужинсь-

кий виконував обов'язки директора курсів, тому що інші претенденти відмовились. Останній директор вищих технічних курсів Вінтельфельд перед евакуацією в Краків мав намір залишити на посаді директора в. о. декана дорожньо-водного факультету Ціпсера, останній пояснив, що має зламану руку. Серед кандидатів були професори Лазорко, Камінський, але вони теж відмовились, їх залишили на посадах заступників директора. Основне обладнання Політехніки, як правило, це були різноманітні станки, німці вивезли весною 1944 р., коли на місці ще був директор Вінтенфельд. У 1944 р. Вінтельфельд повернувся до Львова і дав укавіку професору Бакуру організувати чергове відвантаження обладнання Львівської політехніки. На цей раз черга дійшла до друкарських машинок: деякі кафедри в ящики вкладали каміння, яке загортали в папір для ваги й об'єму. Такі відвантаження мали місце у квітні-травні 1944 р. і збитки оцінювались, за даними В. М. Бужинського, у 2 млн злотих. Також Бужинський показав, що перед російсько-німецькою війною 1941 р. військова підготовка для студентів ЛПІ була збільшена з 20 год. до 850 год. за рахунок вивчення політекономії та марксизму-ленінізму. В інституті не було викладачів із цих дисциплін. Професор Бужинський показав, що 1941 р., коли директор Політехніки поїхав до Москви, його заступник з господарської частини проводив опитування серед професорів поляків, хто бажає виїхати на постійне місце проживання до Польщі. У серпні 1944 р., беручи участь у мітингу, присвяченому визволенню Львова, Бужинський хвалив поляків міста, які змогли організуватись в Армію Крайову й допомогти радянським військам визволити Львів. Професор наводив приклади, коли на політичні мітинги, які організував директор політехнічного інституту С. Ямпольський ніхто не приходив. 1944 р. професор Бужинський за завданням директора Ямпольського ходив по кафедрах і збирав підписи завідувачів під листом до Генераліссимуса Йосипа Сталіна. Деякі професори відмовлялись ставити свої підписи, будучи не згідними з трактуванням, що Львів - українське місто і що Червону армію називають нашою. Серед відомих відмовників був професор Е. Пляжек [Там само].

23 березня слідчий Юдаков знову повторно висунув звинувачення за вищевказаними статтями кримінального кодексу УРСР.

26 березня 1945 р. слідчий Юдаков з 12.30 до 14.30 допитав як свідка Курендиш Ростислава Степановича, студента вищих фахових технічних курсів, колишнього студента 3 курсу Львівської політехніки. Курендиш дав покази, що вступив в інститут 1940 р., навчався на машинобудівному факультеті, де Бужинський був деканом. Курендиш показав, що в період німецької окупації заступником комісара-директора курсів був Є. Перхорович, який утік з німцями. На Бужинського показів не дав.

26 березня 1945 р. з 14.30 до 17.00 був допитаний Третьяк Юрій Дмитрович, що працював у ЛПІ доцентом на лісному факультеті. За даними НКДБ, проводив підпільну діяльність у тилу у німців. Під час окупації працював лісничим у Мікулинському районі Тернопільської області. 5 вересня 1944 р. Третьяк був призначений деканом лісного факультету. На допиті Третьяк показав, що на мітингу в серпні 1944 р. у Львові Бужинський хвалив воїнів Армії Крайової, які допомагали визволити місто від фашистів. На цьому мітингу 90 % від присутніх були поляки, які аплодували йому.

У цей час, 6 квітня 1945 р., дружина професора Бужинського, Ірина Станіславівна написала заяву обласному прокурору, у якій просила звільнити чоловіка з-під варті у зв'язку з відсутністю вини. До заяви були

додані біографія і список наукових праць В. М. Бужинського. Результат перевірки заяви був неочікуваним, але про це далі.

10 квітня 1945 р. з 13.00 до 16.00 був допитаний Дуда Юзеф Михайлович, технік-механік у ЛПІ. Під час німецької окупації теж працював техніком на фахових курсах. Показав, що останнім директором фахових курсів був німець Ріхтер, який у квітні 1944 р. виїхав до Кракова (швидше він помилився в силу своєї незначної посади і незнання керівного складу курсів). Функції директора вищих технічних курсів після евакуації німців почав виконувати професор Владимир Бужинський. Дуда досить повно перерахував верстати, які були вивезені німцями у травні 1944 р. Також він показав, що вантажними роботами керував інженер Сподар, який для цього через львівський магістрат брав росіян-власовців. Його покази міг підтвердити Щетиновський Ян (Щитиновський).

14 квітня відбувся допит Івана Леопольдовича Сем'яновського, який по суті справи Бужинського теж показів не дав, але підтвердив, що роботи по демонтажу й підготовці до вивезення верстатів проводив інженер Сподар. Робітники Політехніки відмовлялись проводити демонтаж, тому Сподар мав у допомозі 16-18 солдатів-власовців.

25 квітня професор Бужинський назвав ряд працівників і викладачів ЛПІ, які можуть його позитивно охарактеризувати й підтвердити його попередні покази, а щодо показів доцента Третьяка просив провести з ним ставку віч-на-віч.

Слідчий допитав у справі В. М. Бужинського директора Львівського політехнічного інституту Степана Михайловича Ямпольського. Ямпольський не зміг надати якихось нових доказів вини проф. В. М. Бужинського, тільки наголосив, що останній постійно виступав на мітингах польською мовою.

10 травня 1945 р. слідчий допитав Майданек Аполінарію Романівну, завідувачку кафедри мов ЛПІ. Майданек показала, що мітинг у серпні 1944 р., присвячений визволенню Львова від німецьких фашистів, проходив на території інституту, біля головного корпусу. Майданек уважала проф. Бужинського людиною, яка одночасно заговаряла з радянською владою і водночас хотіла залишатись в авторитеті серед викладачів-поляків. Також вона показала, що своєю поведінкою Бужинський показував, що радянська влада у Львові явище тимчасове.

11 травня 1945 р. слідчий допитав свідка Ауліха Вітольда Артуровича, декана машинобудівного факультету. Ауліх показів на В. Бужинського не дав.

У цей же день слідчий передопитав Ю. Д. Третьяка, доцента лісного факультету ЛПІ, який дав покази, що у своїх виступах перед працівниками Політехніки Бужинський хвалив Армію Крайову, яка за радянськими мірками рахувалась націоналістичною, підпільною організацією. Для закріплення цих показів було проведено ставку віч-на-віч із Бужинським.

12 травня 1945 р. професору Бужинському висунули звинувачення у скоєнні злочинів, передбачених ст. 54-3 та 54-10 ч. 2 КК УРСР. Однак і надалі В. М. Бужинський вини за собою не визнавав.

Отже, у справі Бужинського дали свідчення Третьяк, Дуда, Сем'яновський, Ямпольський, Майданек. З деякими зі свідків було проведено очні ставки.

12 травня 1945 р. слідство було закінчено.

14 червня 1945 р. прокурор Львівської області І. Корнетов вивчив матеріали слідчої справи й не знайшов підстав для притягнення Бужинського до кримінальної відповідальності у зв'язку з недоказовістю й керуючись

ст. 197 ч. 2 КПК УРСР припинив справу проти В. Бужинського, виніс постанову про його звільнення. 10 липня на підставі ордеру № 615 професор Бужинський вийшов на волю і повернувся до праці в політехнічному інституті. Але в 1946 році, разом з іншими поляками, змушений був виїхати зі Львова. Разом із родиною він переїхав до Глівіце і став професором Сілезького технологічного університету. З 1949 року серйозно захворів, і надалі про його діяльність у Польщі відомостей не знаходимо.

Висновки

1. У рамках форсованої радянської політики, яку проводила сталінська влада після звільнення Львова від німецької окупації, проти місцевого населення й особливо проти наукової інтелігенції застосовують різноманітні репресивні заходи - арешти, ув'язнення, депортації, звільнення з роботи. Така політика зруйнувала багато людських доль, а місто й регіон утратили величезний науковий і культурний потенціал.

2. У післявоєнний період було репресовано багато талановитих учених Львівської політехніки тільки за те, що понад усе цінували науковий пошук і професіоналізм, залишаючись відданими роботі, попри всі зовнішні обставини. Перебіг слідчої справи щодо одного з них - Бужинського Володимира Мар'яновича - розглянуто в цій розвідці.

3. Зміна поведінки репресивних органів СРСР щодо польських учених була продиктована міждержавними угодами про їх виїзд на територію соціалістичної Польщі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шама О. Звільнення по-радянськи. Як СРСР вигнав поляків зі Львова після Другої світової [Електронний ресурс] / Олег Шама // Новое время. - 2015. 31.07. - № 27. - Режим доступу : <https://nv.ua/ukr/publications/zvilnennja-po-radjanski-jak-srsr-vignav-poljakiv-zi-lvova-pislja-drugoji-svitovoji-62558.html#>.

2. Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917-

1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2-х кн. / І. Г. Білас. - К. : Либідь - Військо України, 1994. - Кн. 1. - 432 с.

3. Голубець О. М. Між свободою і тоталітаризмом. Мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття / О. М. Голубець. - Львів : Академ-експрес, 2001. - 176 с.

4. Луцький О. Приборкання інтелігенції (1939-1953) / О. Луцький // Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Львівська область. Книга перша.- Київ-Львів : Астролябія, 2009. - С. 581-596.

5. Попп Руслана. Репресії сталінського тоталітарного режиму проти західноукраїнської інтелігенції у 1944-1953 роках (на матеріалах Львова) [Електронний ресурс] / Руслана Попп // Український націоналізм: історія та ідеї : наук. збірник. - Дрогобич : НІЦ ім. Д. Донцова, 2014. - Вип. 2. - Режим доступу : <http://dontsov-nic.com.ua/represiji-stalinsko-totalitarnoho-rezhimu-proty-zahidnoukrajinskoji-intelihentsiji-u-1944-1953-rokah/>

6. Крушельницька Л. І. Рубали ліс... (Спогади галичанки) / Л. І. Крушельницька. - Львів : Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка АН УРСР, 2001. - 260 с.

7. Сворак С. Д. Народна освіта у західноукраїнському регіоні: історія та етнополітика (1944-1964 рр.) / С. Д. Сворак. - К. : Правда Ярославичів, 1998. - 235 с.

8. Сворак С. Д. Освіта на західноукраїнських землях у повоєнний період / С. Д. Сворак // Український історичний журнал. - 1997. - № 2. - С. 29-42.

9. Левик Б. Станіслав Фризе, науковець Львівської політехніки в матеріалах НКДБ за січень-серпень 1945 р. / Б. Левик // Схід. - 2017. - № 5 (151). - С. 51-55. DOI: 10.21847/1728-9343.2017.5(151).117297.

10. Politechnika Lwowska 1844-1945 / [Praca zbiorowa pod przew. Roberta Szewalskiego]. - Wrocław : Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, 1993.

11. ГДА СБУ у Львівській області. Слідча справа № 1271. Архівна справа № П-2284.

12. Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Львівська область. Книга перша. - Київ-Львів : Астролябія, 2009. - С. 163-169; 196-198.

Левик Богдан,

доктор исторических наук, доцент кафедры истории, музееведения и культуры, Национальный университет "Львовская политехника"

ВЛАДИМИР БУЖИНСКИЙ, УЧЕНЫЙ ЛЬВОВСКОЙ ПОЛИТЕХНИКИ, в материалах НКВД за январь-июль 1945 г.

Статья продолжает серию публикаций об ученых Львовской политехники, репрессированных советской властью по надуманным обвинениям в 1944-1945 годах. Рассмотрен ход следственного дела № 1271 (архивный номер П-2284) Бужинского Владимира Марьяновича, доктора технических наук, заведующего кафедрой сопротивления материалов и гидромеханики Львовского политехнического института. Наряду с анализом документов следственного дела приведены малоизвестные и неизвестные факты из жизни профессора, его отношение к работе в высшем учебном заведении и мотивы, которыми он руководствовался, работая в вузе во время немецкой оккупации. Показано, что отмена обвинений в отношении ученого связана не столько с доказательством его невиновности, сколько с изменением политики советской власти в отношении поляков, которых она заставила покидать Львов в связи с программой репатриации на основании "Соглашения о взаимном обмене населением в пограничных районах" 1944 года.

Ключевые слова: Львовский политехнический институт; репрессированные ученые; Бужинский Владимир Марьянович.

Levyk Bogdan,

Doctor of Historical Sciences, Assistant Professor of the History, Museology and Culture Department of National University 'Lviv Politekhnik'

VOLODYMYR BUZHYNYSKYI, A RESEARCHER OF LVIV POLITEKHNIKA, IN RECORDS OF THE PEOPLE'S STATE SECURITY COMMISSARIAT FOR JANUARY-JULY, 1945

The paper reviews some reasons for criminal prosecution of Professor Volodymyr M. Buzhynskyi, the Head of the Strength of Materials Department of the Lviv Polytechnic, a Pole, by Soviet security bodies. Alongside with an

СХІД № 6 (152) листопад-грудень 2017 р.

analysis of his investigatory records, there are some unknown and little-known facts of Professor Volodymyr M. Buzhynskiy's life given. The biographical data are obtained from records of interrogation as well as written testimony by his wife Iryna Stanislavivna, which she attached to an application addressed to the Prosecutor of the Lviv Region in April 1945, where she tried to prove innocence of her husband. Her attempts coincided with intentions of the Soviet government to enrich the socialist Poland with competent researchers. The author describes Professor Buzhynskiy's involvement in the operation of the Higher Professional Courses during the German occupation of Lviv, from June 1941 to July 1944. An analysis is given of all the records of Professor's interrogation, where he attempted to explain his cooperation with the Germans as a step towards the rescue of Polish youth, former polytechnic students, from driving them away for work to Germany. It is shown that Professor Buzhynskiy had authority with the teaching staff of Polish ethnicity and tried to champion national interests of Poland in his conduct. An example is given of his caring for the future operation of his Department in the territory of Poland and his personal attempt to provide Polish higher educational institutions with study and scientific materials. By the example of Professor Buzhynskiy's behavior, the actual state of relationship between the new power and the old Polish professorate is illustrated.

Key words: Lviv Polytechnic; repressed scientists; Volodymyr M. Buzhynskiy.

REFERENCES

1. Shama, Oleg (2015). Released in Soviet. As the Soviet Union expelled Poles from Lviv after the Second World War. *New Time*. 07. 31. No. 27. Available at: <https://nv.ua/ukr/publications/zvilnennja-po-radjanski-jak-srsr-vignav-poljakiv-zi-lvova-pislja-drugoji-svitovoji-62558.html#>
2. Bilas, I.G. (1994). Repressive and punitive system in Ukraine 1917 - 1953: socio-political, historical and legal analysis: In 2 books. Book 1. *Lybid - The Army of Ukraine*, Kyiv, 432 pp. (ukr).
3. Golubets, O.M. (2001). Between freedom and totalitarianism. The artistic environment of Lviv in the second half of the twentieth century. *Academic Express*, Lviv, 176 p. (ukr).
4. Lutskyi, O. (2009). The Taming of the Intelligentsia (1939 - 1953), In: *Rehabilitated by History. Twenty-seven volumes. Lviv region. Book 1*. Kyiv-Lviv, 581-596 (ukr).
5. Popp, Ruslana (2014). Repression of the Stalinist totalitarian regime against the Western Ukrainian intelligentsia in 1944-1953 (on the materials of Lviv). *Ukrainian nationalism: history and ideas: Scientific collection*. NIT them. D. Dontsova, Drohobych, Issue 2. Available at: <http://dontsov-nic.com.ua/represiji-stalinskoho-totalitarnoho-rezhymu-proty-zahidnoukrajinskoji-intelihentsiji-u-1944-1953-rokah/>
6. Krushelnyska, L.I. (2001). They chopped the forest ... (Galichanki's memories). *Lviv Scientific Library named after. V. Stefanyk, Academy of Sciences of the USSR*, Lviv, 260 p. (ukr).
7. Svoarak, S.D. (1998). Folk education in the western Ukrainian region: history and ethnopolitics (1944-1964 biennium), *Pravda Yaroslavichiv*, Kyiv, 235 p. (ukr).
8. Svoarak, S.D. (1997). Education in the West Ukrainian lands in the postwar period. *Ukrainian Historical Journal*. №2, 29-42 (ukr).
9. Levyk, B. (2017). Stanislav Frize, a researcher of Lviv Politechnika, in records of the People's State Security Commissariat for January-August 1945. *Skhid*, no. 5(151), pp. 51-55. DOI: 10.21847/1728-9343.2017.5(151).117297.
10. Szewalskii, Robert [ed.] (1993). Politechnika Lwowska 1844-1945. *Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej*, Wrocław (pol.)
11. *Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine*. Investigator Case No. 1271. Archive case P-2284
12. *Rehabilitated by History. Twenty-seven volumes. Lviv region. Book 1*. Kyiv-Lviv: 163-169; 196-198 (ukr).

© Левик Богдан

Надійшла до редакції 07.12.2017